

Голові разової спеціалізованої вченої ради із захисту
дисертації на здобуття ступеня доктора філософії
(спеціальність 053 Психологія)
Львівського державного університету внутрішніх справ
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри загальної та соціальної психології
Лялюк Галині Миколаївні

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора, завідувача кафедри початкової освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
МОН України Мачинської Наталії Ігорівни
на дисертаційне дослідження Авраменка Андрія Олексійовича
«Соціально-психологічні особливості перфекціонізму як особистісної
властивості науково-педагогічного працівника»,
представлене на здобуття наукового ступеня
доктора філософії (PhD) у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки,
за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена сучасними трансформаціями системи вищої освіти, підвищенням вимог до професійної ефективності, наукової продуктивності та особистісної зрілості науково-педагогічних працівників. Умови постійних реформ, інтенсифікації наукової діяльності, конкуренції за академічні ресурси та необхідності поєднання викладацької, дослідницької й організаційної ролей актуалізують феномен перфекціонізму як значущої особистісної властивості, що може виконувати як адаптивну, так і дезадаптивну функцію в професійній діяльності викладача.

Особливої наукової й практичної значущості набуває вивчення соціально-психологічних особливостей перфекціонізму саме у контексті міжособистісної взаємодії в академічному середовищі, професійної ідентичності, стилів саморегуляції та переживання професійного благополуччя. Перфекціоністські настанови науково-педагогічних працівників безпосередньо пов'язані з якістю освітнього процесу, характером педагогічної комунікації, рівнем емоційного

вигорання, психологічною безпекою освітнього середовища та здатністю до інноваційної діяльності.

Актуальність теми також підсилюється недостатньою розробленістю саме соціально-психологічного виміру перфекціонізму у вітчизняних дослідженнях, зокрема щодо його ролі як системоутворювального чинника професійної поведінки та особистісного функціонування науково-педагогічного працівника. У цьому контексті дисертаційна робота має потенціал суттєво розширити наукові уявлення про механізми впливу перфекціонізму на професійну діяльність у сфері вищої освіти та слугувати підґрунтям для розроблення психопрофілактичних і корекційних програм підтримки науково-педагогічних кадрів.

Міра обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Авраменка А.О. виконане в межах науково-дослідної теми кафедри загальної та соціальної психології навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (відкрита 2022 р., державний реєстраційний номер 0122U002532). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 4 від 26.10.2022).

Автором обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання роботи, отримано та проаналізовано нові наукові результати, які мають теоретичне та практичне значення. Організація та методи дослідження відповідають меті й завданням роботи. Обсяг дослідницької вибірки свідчить про її репрезентативність.

Розробку алгоритму емпіричного дослідження здійснено на основі визначення теоретико-методологічних основ проблеми соціально-психологічних особливостей перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника. Структура дисертаційного дослідження відповідає сформульованим меті та завданням. Комплексне поєднання теоретичних, емпіричних та математико-статистичних методів дають підстави

вважати отримані наукові положення обґрунтованими, а отримані наукові результати – надійними. Поставлені завдання знаходять повне відображення у висновках до роботи. Порухень академічної доброчесності не виявлено.

Аналіз змісту дисертації дає можливість сформулювати наступні висновки. У першому розділі «Теоретичні засади дослідження перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника» автором здійснено аналіз психологічних підходів до розуміння феномену перфекціонізму в науковій літературі, визначено його сутність, структура, типологія. Також подано соціокультурні та особистісні детермінанти перфекціонізму, його роль у професійній діяльності педагога, зокрема, конструктивні та деструктивні прояви. Автор здійснив спробу сформувати теоретичну модель дослідження перфекціонізму в контексті науково-педагогічної діяльності.

Дисертант зазначає, що науково-педагогічна діяльність постає як складна соціально-психологічна система, у якій поєднуються освітні, наукові та соціальні функції. Її результативність визначається не лише рівнем фахової підготовки викладача, а й розвитком соціально-психологічних якостей, зокрема комунікативної спроможності, емоційної врівноваженості, внутрішньої мотивації та навичок саморегуляції. Важливою особливістю цієї діяльності є суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії, що ґрунтується на гуманістичних цінностях і забезпечує сприятливий психологічний клімат в освітньому середовищі.

Авраменко А.О. стверджує, що перфекціонізм у сучасній психологічній науці розглядається як багатовимірне явище, що охоплює когнітивні, емоційні та поведінкові складові. Його сутність полягає у прагненні до високих стандартів і досконалості, що може супроводжуватися як мотивацією до досягнень, так і підвищеною самокритичністю та страхом помилки. У літературі виокремлюють адаптивні та дезадаптивні форми перфекціонізму, а також різні його типи, що відображають взаємодію особистісних характеристик і соціального контексту.

На думку автора, соціокультурні та особистісні детермінанти визначають індивідуальні прояви перфекціонізму в професійній діяльності педагога. Вимоги професійного середовища та внутрішні особистісні установки формують баланс між конструктивним використанням високих стандартів і ризиком емоційного виснаження. Запропонована дисертантом теоретична модель дозволяє системно осмислити ці взаємозв'язки та окреслити шляхи регуляції перфекціонізму як ресурсу професійного розвитку й психологічного благополуччя.

У другому розділі «Емпіричне дослідження соціально-психологічних особливостей перфекціонізму науково-педагогічних працівників» описана організація, методологія та вибірка дослідження, визначено інструменти та методи емпіричного дослідження та подано результати констатувального експерименту.

Проведене Авраменком А.О. емпіричне дослідження дозволило ґрунтовно охарактеризувати прояви перфекціонізму у науково-педагогічних працівників та з'ясувати його взаємозв'язки з ключовими соціально-психологічними характеристиками професійного функціонування. Отримані автором результати переконливо підтверджують доцільність багаторівневого підходу до аналізу перфекціонізму, який охоплює внутрішньоособистісний, ресурсний та контекстуальний рівні.

Дисертантом встановлено, що для більшості респондентів характерні помірні прояви перфекціонізму, які поєднуються з достатнім рівнем емоційного інтелекту, орієнтацією на саморозвиток і творчу реалізацію в професії. Водночас у значної частини вибірки виявлено високі перфекціоністські тенденції, які, з одного боку, сприяють професійній продуктивності, а з іншого – можуть супроводжуватися підвищеною емоційною напругою та ризиками виснаження.

Узагальнення результатів здобувача свідчить, що перфекціонізм у діяльності науково-педагогічних працівників має переважно адаптивний характер і виступає ресурсом професійної ефективності. Разом із тим наявність

проявів тривожності та ознак вигорання в окремих респондентів актуалізує потребу розвитку систем психологічної підтримки, спрямованих на збереження емоційної стійкості та оптимізацію ресурсного середовища закладів вищої освіти.

У третьому розділі «Психологічні умови корекції деструктивного перфекціонізму та підтримки конструктивних його форм у науково-педагогічній діяльності» подано теоретичне обґрунтування формувального експерименту, описана розробка і впровадження психокорекційної програми зниження деструктивного перфекціонізму та розкритий аналіз ефективності формувального експерименту, зокрема, до- і післятестової діагностики.

Теоретичний аналіз формувального експерименту дисертаційного дослідження Авраменка А.О. засвідчив обґрунтованість упровадження спеціально розроблених психокорекційних і навчальних впливів, спрямованих на вивчення та оптимізацію соціально-психологічних особливостей перфекціонізму науково-педагогічних працівників. Залучення положень когнітивно-біхевіористського та гуманістичного підходів дозволило розглядати перфекціонізм як феномен, що піддається цілеспрямованій зміні шляхом розвитку усвідомленості, емоційної компетентності, резильєнтності та конструктивних копінг-стратегій. Це створило теоретичні підстави для формування адаптивних моделей професійної поведінки.

Методологічну цілісність формувального експерименту дослідження автора забезпечило дотримання принципів наукової верифікованості, системності, етапності, контрольованості, динамічності та етичності. Комплексний характер впливу дав змогу оцінити зміни у когнітивній, емоційній і поведінковій сферах особистості, що підтвердило доцільність використання формувального експерименту як ефективного інструменту розвитку психологічних ресурсів науково-педагогічних працівників.

За результатами експерименту дисертантом зафіксовано статистично значуще зниження загального рівня перфекціонізму та його деструктивних складових, а також позитивні зрушення у сфері копінг-стратегій, емоційного

інтелекту, ресурсності й стресостійкості. Виявлене зниження тривожності та рівня професійного вигорання свідчить про ресурсопідтримувальний ефект програми й підтверджує її практичну ефективність та доцільність упровадження у професійне середовище викладачів.

Отже, поставивши перед собою завдання зниження деструктивного перфекціонізму та підтримки конструктивного в професійній діяльності, Авраменко А.О. успішно його вирішив, розробивши, впровадивши та оцінивши ефективність відповідної психологічної програми. Також автор довів доцільність своєї наукової роботи впровадженням в освітню діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, у практику роботи ГО «Український інститут дитячо-юнацької психотерапії та психологічного консультування».

Новизна наукових положень, висновків та результатів, представлених у дисертації.

Наукові положення та висновки дисертації Андрія АВРАМЕНКА отримані на основі взаємодоповнюючих методів дослідження та процедур математичної статистики, є достовірними та оригінальними.

До найбільш вагомих результатів, які містять ознаки наукової новизни, слід віднести такі: автором розроблено модель перфекціонізму науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти; виокремлено компоненти, чинники та функції феномена перфекціонізму як особистісної якості; розкрито роль перфекціонізму в структурі особистісних рис науково-педагогічного працівника; визначено основні структурні складові психокорекційної програми зниження деструктивного перфекціонізму, серед яких діагностично-орієнтовний, когнітивно-поведінковий, емоційно-регуляційний, соціально-комунікаційний, рефлексивно-інтеграційний блоки; набули подальшого

розвитку психологічні категорії «перфекціонізм», зокрема, у межах дослідження уточнено зміст перфекціонізму як особистісної характеристики викладачів вищої освіти, виділено його адаптивні та дезадаптивні прояви, рівні, а також простежено взаємозв'язок із професійною компетентністю, педагогічною ефективністю та психологічним благополуччям; «професійна саморегуляція», зокрема, визначено роль саморегуляції у формуванні конструктивних стратегій подолання перфекціоністських тенденцій, що дозволяє підтримувати психологічну стійкість та ефективність професійної діяльності; «професійна адаптивність», зокрема, розкрито механізми, через які перфекціонізм впливає на адаптивність викладача в навчальному середовищі та міжособистісних взаємодіях із колегами і студентами.

Практичне значення роботи полягає в можливості безпосереднього застосування отриманих результатів у психологічній практиці, освітньому середовищі та системі підготовки й підтримки науково-педагогічних кадрів. Результати дослідження дають змогу виявляти та оцінювати рівні й типи перфекціонізму науково-педагогічних працівників, що дозволяє своєчасно діагностувати схильність до деструктивних проявів перфекціонізму, які можуть призводити до професійного вигорання, емоційного виснаження та зниження ефективності діяльності. Розроблена в межах дослідження психокорекційна та психопрофілактична програма може бути впроваджена у практику роботи психологічних служб закладів вищої освіти та центрів підвищення кваліфікації. Вона спрямована на зниження деструктивного перфекціонізму, розвиток конструктивних форм самовимогливості, підвищення стресостійкості та формування навичок емоційної саморегуляції.

Оформлення змісту дисертації, стиль викладення матеріалу відповідають існуючим вимогам до наукових текстів. Дисертаційна робота Авраменка А.О. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих роботах. Основний зміст дисертаційного

дослідження викладено у 15 публікаціях автора, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях із психології, 1 стаття у виданні, внесеному до наукометричної бази Web of Science Core Collection, 11 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та інших виданнях.

Зауваження та рекомендації щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію Авраменка А.О., вважаємо за доцільне одночасно наголосити на деяких дискусійних питаннях.

1. Розроблена автором модель перфекціонізму науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти має досить логічний та структурно правильно вибудований вигляд, проте в рамках другого і третього розділів виглядає дещо відокремленою від загального контексту роботи.
2. Вважаємо, що графічне представлення результатів кореляційного аналізу у другому розділі, зокрема, у вигляді кореляційних плеяд, спростило б сприйняття та розуміння отриманих результатів.
3. Нам видається доцільним та науково обґрунтованим, якби автор розглянув та подав результати емпіричного дослідження, відштовхуючись від стажу роботи науково-педагогічного працівника, статі, професійного напрямку роботи (гуманітарний, технічний тощо), що могло б значно збагатити емпіричну базу дисертації.
4. На нашу думку, варто було б напрацювання щодо розробки тренінгових занять більш ширше представити у п. 3.2, а не у додатках, враховуючи їх важливий аспект для психологічної науки.

Висловлені зауваження та пропозиції не знижують наукову та практичну цінність рецензованої дисертаційної роботи.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Авраменка Андрія Олексійовича «Соціально-психологічні особливості перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора

філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» є актуальним, завершеним і самостійним науковим дослідженням, що має нові теоретичні та практичні наукові результати. Проведений аналіз надає підстави стверджувати, що дисертація за своїм змістом та оформленням відповідає чинним вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор – Авраменко Андрій Олексійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія», міждисциплінарна освітньо-наукова програма «Психологія та менеджмент організації» за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри початкової та
дошкільної освіти Львівського
національного університету
імені Івана Франка
доктор педагогічних наук, професор

Наталія МАЧИНСЬКА